

تأثیر سبک زندگی اسلامی بر تحکیم خانواده

نام نویسنده: مرضیه شعبانی، شیرین صداقتی، فاطمه مهری، فاطمه کعبی پور^۴

چکیده

در دنیای پرشتاب امروز، خانواده همچنان جایگاه نخست را در شکل‌گیری شخصیت و سلامت روانی افراد دارد. این پژوهش با تمرکز بر عوامل مؤثر در تحکیم روابط زناشویی، تلاش دارد تا با نگاهی به آموزه‌های اسلامی، راهکارهایی برای ساخت خانواده‌ای موفق و پایدار ارائه دهد. در این مسیر، بیش از ده مؤلفه کلیدی از جمله، احترام، عفت، مشورت، وفاداری و ایمان با بهره‌گیری از آیات قرآن و روایات معتبر بررسی شده‌اند. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌ها از منابع دینی و مطالعات پیشین گردآوری شده‌اند.

یافته‌ها نشان می‌دهد که توجه به این مؤلفه‌ها نه تنها موجب تقویت پیوندهای عاطفی میان زوجین می‌شود، بلکه زمینه‌ساز آرامش، انسجام و پایداری در ساختار خانواده است.

در پایان، پیشنهادهایی برای بهره‌برداری عملی از این آموزه‌ها در زندگی روزمره ارائه شده است.

کلید واژه‌ها

استحکام، اسلام، تحکیم، خانواده

۱. طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا(س)، استان تهران، شهرک واوان، ایران.

Marziyeshabani13@gmail.com

ORCID: 0009-0004-2095-6736

۲. طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا(س)، استان تهران، شهرک واوان، ایران.

Shirinsedaghati73@gmail.com

ORCID: 0009-0001-3731-456X

۳. طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا(س)، استان تهران، شهرک واوان، ایران.

Fatemehmehri137200@gmail.com

ORCID: 0009-0009-1072-4890

۴. طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا(س)، استان تهران، شهرک واوان، ایران.

Fkabi1382@gmail.com

ORCID: 0009-0009-5850-2840

چگونه سبک زندگی اسلامی می تواند به عنوان الگویی جامع، بنیان خانواده را در برابر چالش های نوین اجتماعی حفظ و تقویت کند؟

خانواده، نخستین و بنیادی ترین نهاد اجتماعی است که سلامت، پایداری و موفقیت آن تأثیر مستقیم بر رشد فردی و اجتماعی اعضایش دارد. در جامعه اسلامی، اهمیت خانواده فراتر از یک ساختار اجتماعی بوده و به عنوان بستری برای تربیت انسان های متعهد، اخلاق مدار و مؤمن شناخته می شود. با این حال، تحولات فرهنگی، اقتصادی و ارتباطی عصر حاضر، بنیان خانواده را با چالش هایی مواجه کرده که ضرورت بازنگری در عوامل مؤثر بر تحکیم روابط زناشویی را دوچندان کرده است.

پژوهش حاضر با هدف بررسی مجموعه ای از عوامل کلیدی که موجب استحکام زندگی زناشویی و شکل گیری خانواده ای موفق و سالم می شوند، انجام شده است. این عوامل که بالغ بر ده مورد هستند، با استناد به آیات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام استخراج و تحلیل شده اند. از جمله این مؤلفه ها می توان به محبت و مودت، حسن خلق، عفت و حیا، مشورت، وفاداری، رعایت حقوق متقابل و ایمان و تقوا اشاره کرد.

در مرور پیشینه تحقیق، مطالعات متعددی به نقش دین در تحکیم خانواده پرداخته اند، اما کمتر پژوهشی به صورت منسجم و جامع، مجموعه ای از عوامل قرآنی و روایی را در قالب یک چارچوب تحلیلی بررسی کرده است. این مقاله در تلاش است تا با رویکردی توصیفی-تحلیلی، به این پرسش پاسخ دهد که: «کدام مؤلفه های برگرفته از منابع اسلامی می توانند به طور مؤثر در تحکیم روابط زناشویی و موفقیت خانواده نقش آفرینی کنند؟»

ساختار مقاله به گونه ای تنظیم شده که در بخش دوم، مبانی نظری و مفاهیم کلیدی مرتبط با استحکام خانواده در اسلام بررسی می شود. بخش سوم به ارائه یافته های تحقیق اختصاص دارد. در بخش

چهارم، بحث و نتیجه‌گیری صورت می‌گیرد و در بخش پنجم، پیشنهادهایی برای ادامه مطالعات و کاربردهای عملی ارائه می‌شود.

خانواده

در اندیشه اسلامی، خانواده بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی و نخستین بستر تربیت انسان است که با پیمان مقدس ازدواج شکل می‌گیرد. این پیوند، نه صرفاً یک قرارداد حقوقی، بلکه آیه‌ای الهی است که قرآن کریم آن را نشانه‌ای از حکمت و رحمت خداوند معرفی می‌کند: «و از آیات او آن است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرام گیرید و میان شما مودت و رحمت قرار داد». این تعبیر قرآنی، ازدواج را امری متعالی و هدفمند می‌داند که در آن آرامش روانی، انس قلبی و همدلی میان زوجین، اساس شکل‌گیری خانواده را تشکیل می‌دهد. توجه به این اصل، می‌تواند در انتخاب همسر، زمان ازدواج و نحوه تعامل زوجین با یکدیگر نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد و از بروز بسیاری از آسیب‌های خانوادگی جلوگیری کند.

در نگاه اسلام، خانواده محل سکونت روانی و آرامش روحی دو انسان است؛ فضایی که در آن محبت، اعتماد و هم‌افزایی میان اعضا جریان دارد. این آرامش، نه از طریق رفاه مادی، بلکه از راه تعامل اخلاقی، رعایت حقوق متقابل و پایبندی به اصول انسانی و دینی حاصل می‌شود. زن و مرد در چنین ساختاری، نه تنها شریک زندگی، بلکه شریک رشد، تعالی و تکامل یکدیگرند. خانواده مطلوب اسلامی، بستری برای پرورش نسل سالم، تقویت پیوندهای اجتماعی و تحقق سبک زندگی توحیدی است؛ سبکی که در آن آرامش، انس و رحمت، محور روابط انسانی قرار می‌گیرد.

پس از تبیین جایگاه خانواده در اندیشه اسلامی، اکنون می‌توان مؤلفه‌هایی را شناسایی کرد که به عنوان عناصر کلیدی در پایداری و سلامت روابط خانوادگی مطرح‌اند.

۱) حمایت معنوی زن و شوهر از یکدیگر

نخست، روایاتی وجود دارد که شوهران را به آموزش امور دینی به همسرانشان سفارش می‌کند؛ از جمله روایتی که ماجرای ازدواج حضرت آدم و حوا را بازگو کرده و بر اساس آن، آموزش معارف دین به حوا به عنوان مهریه وی معرفی شده است.^۵

دوم، آیات و روایاتی که افراد را به انجام امر به معروف و نهی از منکر در محیط خانواده موظف می‌سازند؛ مانند آیه شریفه: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده‌تان را از آتش دوزخ نگاه دارید.»^۶

سوم، آیات و روایاتی که در آن‌ها یاری‌رسانی به همسر در امور دنیوی و اخروی از ویژگی‌های همسر شایسته معرفی شده است؛ مانند روایتی که در آن آمده است: «زن شایسته‌ای که شوهر را در برابر مشکلات دنیا و آخرت یاری کند.» تعبیر مشابهی را در کلام امیر مؤمنان علی علیه‌السلام نیز مشاهده می‌کنیم؛ آن‌گاه که در ستایش حضرت فاطمه زهرا علیها‌السلام، در صبح روز نخست پس از ازدواج، به پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله عرضه می‌دارد: «فاطمه، یآوری نیکو در طاعت خداوند است.»^۷

۲) ارضای متقابل نیاز جنسی به وسیله زن و شوهر

۵. (حرعاملی، ج ۱۴: ۲)

۶. (تحریم: ۶)

۷. (مجلسی، ج ۴۳: ۱۱۷)

رابطه زناشویی از ارکان بنیادین خانواده در زندگی مشترک است و نقش مهمی در تأمین آرامش روانی و انسجام عاطفی زوجین دارد. بی‌توجهی به نیازهای جنسی همسر می‌تواند زمینه‌ساز نارضایتی و اختلال در روابط زناشویی شود. آموزه‌های اسلامی با تأکید بر محبت، احترام و ارضای متقابل نیازهای جنسی، راهکارهایی روشن برای بهبود این تعامل ارائه داده‌اند.

از جمله، آیه ۲۳۳ سوره بقره که در آن، آسیب‌رسانی پدر و مادر به یکدیگر به بهانه وجود فرزند، امری حرام دانسته شده است؛ این حکم در برخی روایات، به خودداری زوجین از ارضای نیاز جنسی یکدیگر تطبیق داده شده است. همچنین، در روایات متعدد، تأکید شده است که همسر شایسته کسی است که در تأمین نیازهای جنسی و عاطفی همسر خود کوتاهی نمی‌کند و این تعامل دوسویه، از عوامل مؤثر در پایداری و آرامش روابط زناشویی به‌شمار می‌آید.^۸

۳) پرهیزگاری زن و شوهر و بندگی آنان در برابر خدا

پرهیزگاری در زندگی مشترک، به معنای التزام اخلاقی زن و شوهر به اصول دینی و مراقبت در رفتار و گفتار است؛ امری که بندگی خداوند را در مناسبات خانوادگی متجلی می‌سازد و زمینه‌ساز آرامش و رشد معنوی در خانواده می‌شود.

افزون بر گزاره‌های عامی که به طور غیر مستقیم الهام بخش این عامل اند مانند حدیثی که اصلاح رابطه انسان با خدا را موجب اصلاح رابطه انسان با مردم معرفی کرده است.^۹

از برخی روایات میتوان به طور مستقیم تأثیر این عامل را استنتاج کرد، برای نمونه امام حسن مجتبی علیهِ السلام در پاسخ به شخصی که درباره ازدواج دخترش با آن حضرت مشورت کرده بود

۸. (حرعاملی، ج ۱۴: ۱۳۷)

۹. (مجلسی، ج ۶۸: ۱۸۱)

با همسر دانسته‌اند.^{۲۰} در انتخاب همسر نیز، خوش‌خلقی از مهم‌ترین معیارهاست؛ چنان‌که امام رضا علیه‌السلام در پاسخ به درخواست ازدواج فردی تندخو فرمودند:

«اگر اخلاقش خوب نیست، به وی زن مده.»^{۲۱}

نگاه دین اسلام به خوش‌رفتاری و گرمی‌داشت همسر در سخنان اهل‌بیت علیهم‌السلام به‌روشنی دیده می‌شود. امام صادق علیه‌السلام فرمودند:

«ملعون است ملعون، زنی که شوهرش را آزار دهد و اندوهگین سازد و سعادتمند است سعادتمند، زنی که شوهرش را گرمی دارد و او را نیازارد.»^{۲۲}

در رساله حقوق امام سجاد علیه‌السلام نیز، مهربانی و اکرام همسر از حقوق اساسی او شمرده شده است:

«بدان که خداوند عزوجل او را مایه آرامش و انس تو قرار داده است؛ پس بر توست که او را گرمی بداری و با وی مهربان باشی.»^{۲۳}

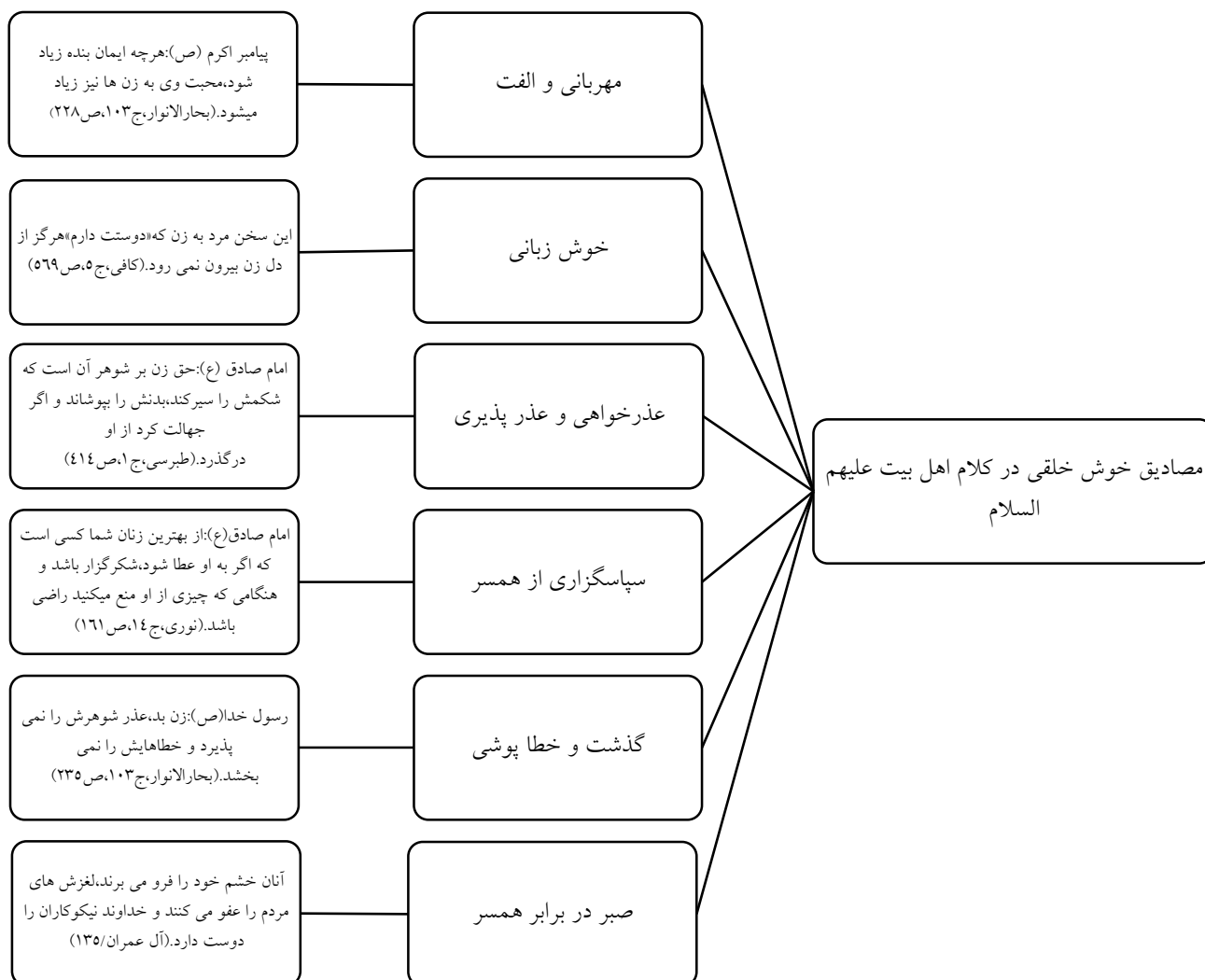
۲۰. (ابن شعبه، ۱۳۸۲، ص ۵۰۹)

۲۱. (ابن بابویه، ۱۳۷۶، ج ۵، ص ۴۵)

۲۲. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۳، ص ۳۵۴)

۲۳. (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۲، ص ۶۲۱)

در اینجا تنها به چند مورد از مصادیق خوش خلقی اشاره می شود:

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این پژوهش، با تکیه بر آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام، تأثیر سبک زندگی اسلامی بر تحکیم بنیان خانواده مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان دادند که مؤلفه‌هایی چون حیای زن و شوهر، ایمان، ارضای نیازهای جنسی در چارچوب شرع و احترام متقابل نقش بنیادینی در ایجاد آرامش، انسجام و پایداری خانواده دارند.

نتیجه‌گیری این تحقیق بر اساس پرسش اصلی و فرضیه‌های مطرح‌شده، نشان می‌دهد که سبک زندگی اسلامی نه تنها به رفع تعارضات خانوادگی کمک می‌کند، بلکه با تقویت ابعاد معنوی و اخلاقی روابط زوجین، زمینه‌ساز رشد فردی و اجتماعی اعضای خانواده نیز هست. این نتیجه با اهداف تحقیق و مبانی نظری آن هم‌خوانی دارد و قابل دفاع است، چرا که مستند به منابع معتبر دینی و تحلیل‌های منطقی از داده‌های پژوهش است.

نتیجه‌گیری صرفاً تکرار یافته‌ها نیست، بلکه تبیینی است از اینکه چگونه سبک زندگی اسلامی می‌تواند به عنوان یک راهکار عملی، مشکلات خانواده‌های امروزی را کاهش داده و بنیان آن‌ها را مستحکم‌تر سازد.

پیشنهادها

- تدوین دوره‌های آموزشی برای زوجین جوان با محوریت مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی، به‌ویژه در زمینه حیا، احترام و ایمان.
- استفاده از ظرفیت رسانه‌ها برای ترویج الگوهای موفق زندگی اسلامی در قالب فیلم، مستند و برنامه‌های گفت‌وگو محور.
- طراحی مشاوره‌های خانوادگی مبتنی بر آموزه‌های دینی برای حل تعارضات زناشویی.
- گنجاندن مباحث سبک زندگی اسلامی در برنامه‌های درسی حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها جهت تربیت متخصصان خانواده‌محور.

فهرست منابع

۱. کتاب ها:

تحریم: ۴

مریم: ۹۶

نساء: ۴

ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۲، ص ۶۲۱

ابن بابویه، ۱۳۷۶، ج ۵، ص ۴۵

ابن شعبه، ۱۳۸۲، ص ۵۰۹

حر عاملی، ج ۸: ۵۱۶

حر عاملی، ج ۱۴: ۲

حر عاملی، ج ۱۴: ۹-۱۰

حر عاملی، ج ۱۴: ۱۱۱

حر عاملی، ج ۱۴: ۱۲۰

حر عاملی، ج ۱۴: ۱۲۴

حر عاملی، ج ۱۴: ۱۳۷

کافی، ج ۵، ص ۵۶۹

طبرسی، ۱۴۰۸، ق: ۲۱۴

مجلسی، ج ۴۳: ۱۱۷

مجلسی، ج ۶۸: ۱۸۱

مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۳، ص ۳۵۴

مجلسی، ج ۷۵: ۲۳۷

۲. مقاله:

مومنی راد، ف، و شعبانی، ز. (۱۳۹۶). خوش خلقی همسران و تحکیم بنیان خانواده در کلام اهل بیت (ع). فصلنامه علمی_ترویجی در حوزه اخلاق سال هفتم، شماره ۲۷، پیاپی ۴۹، صفحات ۲۹-۵۲